

DE BETEKENIS VAN ROLDUC VOOR HET NATIONALE LEVEN

VOOR me ligt een exemplaar van Alexandre Schaepkens: „Rolduc et ses environs”, een zevental steendrukken, waaraan ik herinnering heb uit mijn Rolducse jaren. De fraai gekleurde barokke platen hingen, ingelijst, hier of of daar in het huis. Van dit exemplaar van de prachuitgave, die verscheen in 1859, is het bijzondere, dat het een opdracht heeft: „A Sa Majesté la Reine des Pays-Bas hommage respectueux de l'auteur — Alexandre Schaepkens — Chevalier de la Couronne de Chêne”. In de beschrijving van de tweede plaat vermeldt Schaepkens, dat in 1841 op 12 Juni Koning Willem II een bezoek bracht aan Rolduc. Het gebouw was toen in gebruik als klein seminarie van het Bisdom Luik — maar sinds 1839 was dit gedeelte van Limburg definitief toegewezen aan het Koninkrijk der Nederlanden, terwijl in 1840 ook de kerkelijke indeling in overeenstemming was gebracht met de politieke: Rolduc behoorde niet meer tot het bisdom Luik, maar tot het Apostolisch Vicariaat van Limburg, waarvan Mgr. Paredis de eerste bisschop werd. Dezelfde Koning was blijkbaar zeer gevoelig voor de hulde, die de leerlingen van Rolduc hem brachten bij gelegenheid van zijn doorreis naar Luxemburg in de lente van 1845. „Je vous maintiendrai”, sprak hij tot de Directeur bij die gelegenheid.

Deze blijken van welwillendheid pleiten voor het doorzicht van de Koning. Het grootste gedeelte van de tegenwoordige provincie Limburg was eerst in 1815 bij de Nederlanden gevoegd; tussen 1830—1839 was ze (be-

halve Maastricht) in handen van het nieuwe België. Er was takt nodig, om de provincie aan het Noorden vast te smeden. Maar Rolduc was toen al trots op de grafstede, die het stoffelijk overschot bevat van Walram III, hertog van Limburg († 1226), voorvader van de grote Zwijger.

Van de andere kant leefde in Limburg het bewustzijn, dat het iets te geven had aan het nieuwe Nederland. Het oude cultuur-land was Rooms gebleven in merg en been. De Franse overheersing in de jaren van de Revolutie had op godsdienstig gebied sterke weerstand ontmoet: de priesters bleven trouw, en talrijk zijn de verhalen over de gelovigen, die in de oneraardse gangen hun godsdienstplichten niet zonder levensgevaar gingen vervullen. Voor de Katholieken in het Noorden, die nog stonden aan het begin van hun emancipatie, die Le Sage hadden, maar voor wie Broere en Thym nog niet optraden, was de toevoeging van deze provincie hoopgevend. Maar konden ze iets verwachten van de Zuidelijke broeders in het geloof?

Kenmerkend is de uitlating van de eerste Directeur, H. H. J. Peters, die kort na zijn benoeming door Mgr. Paredis aan een vriend schreef over zijn ideaal, om van het heerlijke Rolduc een katholiek Instituut voor geheel Nederland te maken. Die woorden zijn een program geweest, dat in de loop van een eeuw schitterend werd uitgevoerd. Limburg, dat voor het Noorden lang een onbekend land is gebleven, dat terecht kon klagen over over veronachtzaming van zijn belangen, dat moeilijk te bereiken was, heeft zich loyaal gevoegd in de Nederlandse eenheid.

Dat is voor een niet gering gedeelte te danken aan de opvoeding en de nationale zin, die de toekomstige priesters op Rolduc kregen; voor een ander gedeelte aan de intieme kennismaking met de jeugd uit de Noordelijke gewesten in hun opleidingsjaren. Lang voordat de bloei van de mijn-industrie (uitgegaan van Rolduc) het isolement van Limburg ophief, voelde de Limburger zich Nederlander, en de staat van dienst van Limburg in de oorlogsjaren wekt een diepe bewondering bij ieder, die er kennis van neemt.

Bij het bezien van de lijst van leerlingen van Rolduc sinds 1843 in „Rolduc in Woord en Beeld”, valt het op, dat in de eerste tien jaar het gezelschap internationaal is. We vinden er talrijke jongelui uit Westfalen en het Rijnland, en ook van verder in Duitsland, naast Belgen en een aantal Fransen: de band met het Duitse Rijk, met Luik en de Zuidelijke Nederlanden is nog sterk. Wat Directeur Peters als plan had opgevat, dat Rolduc zou zijn „een katholiek Instituut voor omliggende landen,” was werkelijkheid geworden. Maar voor Nederland? Het onderwijs te Rolduc omvatte een zesjarige cursus in de trant van het oude Gymnasium, en een driejarige cursus van middelbaar onderwijs. Daar werden veel onderwijzers gevormd. Wanneer ik nu weer de leerlingen-lijst voor mij neem, dan zie ik, dat alle Limburgse plaatsen er vertegenwoordigd zijn. Daar werd de clerus gevormd en de onderwijzersstand. Uit nationaal oogpunt bezien, is het bijzonder gelukkig, dat de grenzen van het Limburgse Vicariaat, straks het Bisdom Roermond, samenvielen met die van de „provincie”. Het woord staat tussen aanhalingstekens, want de provincie was een volkomen willekeurig product van landstrekken, die wel aan elkaar grensden, maar toch een totaal andere historie hadden. Politiek gezien kan het een onmogelijke taak lijken, om daaruit een eenheid te vormen. Streken, die in de laatste eeuwen gestaan hadden onder Kleef, of Pruisen, of de Staten-Generaal,

of Luik of Gulik, voelden natuurlijk in het begin meer voor hun vroegere landgenoten dan voor de nieuwe provinciale gemeenschap. En toch is Limburg vandaag de provincie, waar het meest saamhorigheidsbesef gevonden wordt, en waar de samenwerking tussen individuen en standen het makkelijkst tot stand komen. Het is toch niet aan twijfel onderhevig, dat hier het Bisdom, en wel het Bisdom door zijn school te Rolduc, bindend gewerkt heeft. Daar immers leerden de toekomstige leiders van de nog vrij weinig gecompliceerde samenleving elkaar kennen en waarderen. De priesters werden geplaatst niet volgens hun afkomst uit de een of andere streek, maar volgens heel andere richtlijnen. De opvoeders van de jeugd maakten in hun schooljaren kennis met de opvattingen en gebruiken in andere plaatsen; dit moet een onberekenbare invloed gehad hebben op de vorming van de provincie.

Zou het toeval zijn, dat in het jaar van de April-beweging Rolduc in Juli bezoek ontving van de jonge Kroonprins Willem? Of heeft Koning Willem III hier een bewijs gegeven van zijn begrip voor de betekenis van Rolduc, dat Limburg smeedde tot een eenheid, en tevens krachtens zijn traditie verbond met het Koninkrijk. Directeur Peters heeft het wel zo opgevat, toen hij in zijn welkomstwoord zeide: „notre devise comme chrétiens et comme Limbourgeois sera toujours: „Fidèles à Dieu, fidèles au Roi!”. Bijna een eeuw later kon aan een Koningin gezegd worden, en in de oorlog werd het waar gemaakt, dat de Kroon elders wel even trouwe, maar nergens trouwere onderdanen kan hebben dan in Limburg.

Zo werkte Rolduc van het begin af in nationale, of beter nog, in natie-vormende geest.

In de eerste jaren van de School te Rolduc vinden we onder de leerlingen slechts sporadisch enige namen van Nederlandse jongens buiten Limburg. In 1843 tel ik er twee in de leerlingenlijst, in '45 nog eens twee. Maar het zijn toch al bekende namen:

Ariëns uit 's-Gravenhage, de Beer uit Tilburg. In '49 komen er een uit Amsterdam, twee uit Utrecht, en een uit Deventer. In de volgende jaren soms niet één, nooit meer dan vier.

Van bijzondere betekenis lijkt het, dat in 1859 voor het eerst op de lijst verschijnt de naam van Alberdingk Thym. De gevierde Vader had zijn oudste zoon Jan aan de zorgen van het Limburgse Gesticht toevertrouwd. Hoe hij daartoe kwam, ligt voor de hand, hoewel we het nergens opgetekend vinden. Sinds 1853 was zijn zwager Cuijpers een goede bekende van Rolduc, waarvan hij de herbouwer zou zijn. Jaren later was hij nog een overtuigd propagandist voor de „aimable lieu”. Leest er maar eens op na, wat Jan Bomans schreef in het eerste Jaarboek: „Hoe ik op Rolduc kwam.” Ongetwijfeld heeft hij de aandacht van zijn zwager gevestigd op de instelling. En Thym deed in bewondering voor wat Rolduc presteerde niet onder. Wanneer deze zoon Jan hem in 1862 schrijft over zijn voornemen om priester te worden, antwoordt hij in een brief, die A. J. opnam in de levensbeschrijving van zijn vader. We lezen daar: „Wij zien niets liever dan dat, in uwe tegenwoordige kleine maatschappij, uw karakter meer vastheid krijge, dat op uw uitmuntende school het stel uwer kundigheden en talenten zooveel verrijkt en gecompleteerd worden.” Elders in het boek lees ik, dat de relatie tussen Thym en Directeur Everts reeds dateerde van het jaar '55, en voortduurde tot '89. Sinds 1851 was de latere directeur leraar te Rolduc; in die tijd bearbeidde hij zijn Geschiedenis der Nederlandsche Letteren, die een jaar na zijn benoeming tot directeur (1868) voor het eerst verscheen. De veronderstelling ligt voor de hand, dat de auteur van Thym menige kostbare inlichting voor zijn onderwijs in deze stof gekregen heeft: A. J. vermeldt: „De gesprekken over letterkunde tusschen hem en Thym waren voor den laatste een spel, een aangenaam bezighoudende conversatie, meer niet.” Maar des te meer indruk maakte op

Thym het karakter van de grote scholarch: „Als de heer Everts op bezoek was gekomen, en Thym verscheen om hem te begroeten, was er aanstonds als een teeken, als een zinnebeeld, van den weldadigen, zij het zeer beperkten, invloed door den persoon des bezoekers op dien van den gastheer uitgeoefend. Thym namelijk, als de hooge en breede gestalte van den „directeur van Rolduc” daar zoo zwaar voor het vensterlicht uitkwam, dat zij met haar gewichtigheid, als het ware, de geheele kamer scheen te vervullen, Thym, die tengevolge van zijn bijziendheid, de gewoonte had met het hoofd een weinig voorover te loopen, richtte het bovenlijf en hoofd, zonder dat hij het zelf wist vermoedelijk, onmiddellijk hooger op als ware er een elektrische schok door hem heen gegaan. Zijn rug en hals werden recht als een kaars, en gedurende 't geheele samenzijn hield hij zich zoo in postuur als hij gewoon was onder de blikken van het publiek de zalen te doorschrijden, waar hij eene redevoering of voorlezing moest houden of als eere-voorzitter aan de bestuurstafel plaats nemen. Nu, zooals in deze schijnbare onbeduidende bijzonderheid de onmiddellijke invloed van den eenen man op den anderen bleek, zoo influenceerde ook niet zelden Everts' inwendig karakter in moeilijke oogenblikken des levens het karakter van Alberdingk Thym. — Had hij als vriend, als echtgenoot, als vader, als voogd, als man van zaken, een beslissing te nemen, waaromtrent hij in aarzeling verkeerde, dan was zijn eerste gedachte meest een vertrouwd en ervaren vriend te gaan raadplegen. Dan ging hij zijn ouden compagnon Slaghek opzoeken of won per brief het gevoel van den heer Everts in. Hij schatte de menschenkennis, en het op deze gebazeerd oordeel van dezen man, hoog; en als paedagogische specialiteit hem nog het allerhoogst. Weervoer Thym de een of andere teleurstelling in verwachtingen, die hij omtrent zijne kinderen koesterde, en was zijn oordeel over hoe te doen niet aanstonds helder onder de bewogenheid van zijn ge-

moed, dan verzocht hij den heer Everts hem voor te lichten en niet zelden konformeerde hij zijn gedrag aan den onmiddellijk ontvangen en beredeneerden raad. Natuurlijk, de heer Everts was, waar het omstandigheden gold, die zijn gemoed niet zoo dadelijk en zoo bijzonder in beroering brachten, helderder van inzicht en kalmer van besluit. Hij schreef dan brieven, waarin hij rekende op de gevoeligheid van Thym's hart en die met nauwkeurige behoedzaamheid ontzag om geen onnoodige prikkeling te weeg te brengen. Hij gaf Thym niet zelden den levensmoed terug, die voor een oogenblik dreigde te vermindern. Hij was in die gevallen Thym's degelijke en toch bescheiden raadsman, wiens heldere blik van 'n uitstekenden invloed was, en Thym's gemoed richtte zich op in het kontakt met Everts' geschreven woord, zooals zijn leest zich verhief bij eene persoonlijke ontmoeting met denzelfden man."

In de volgende jaren zien we dan telkens Amsterdamse namen op de leerlingenlijst verschijnen: Hemmers, Wielders, Dickmann, Hafkenscheidt, Harmsen, Offenbergh, Streur, Harmsen, Dankelman, Bouvy, Langemeijer, Phlippeau, Laarman, Schmitz, Rohling, enz. Ook uit talrijke andere plaatsen uit de Noordelijke provincies gaan de leerlingen toestromen. In '59 kwamen er 11 leerlingen van buiten Limburg, en wel uit Veghel, Helmond, Den Haag, Den Bosch, Cuijk, Grave, Zaandam, het eigenlijke Noorden kent Rolduc nog nauwelijks. In '68 tel ik er vier en dertig, die nieuw aankwamen, en die met de toen aanwezigen allicht 20 à 30 % van de Rolducse bevolking zullen gevormd hebben. Limburg en Brabant kenden en vertrouwden het instituut reeds lang, de Noordelijke provinciën zijn nu ook sterk vertegenwoordigd; ik vind deze plaatsen: Amsterdam, Zaltbommel, Zevenaar, Rotterdam, Hilversum, Dokkum, Schiedam (hier moge ik even niet louter uit ijdelheid, maar uit oprechte dankbaarheid vermelden, dat Schiedam sindsdien niet opgehouden heeft leerlingen naar Rolduc te sturen. De eerste was Th. Zoet-

mulder, en na hem vindt men telkens alle Schiedamse namen in de lijsten vermeld. Een hele generatie van Schiedammers dankt zijn vorming aan Rolduc, en sommige namen willen uit de lijsten maar niet verdwijnen, zolang Rolduc zijn poorten openstelt) — Zwolle, Tiel, Terborg, Soestdijk, Deventer, Westwoud (Nuijens), Lichtenvoorde.

Dan komt de tijd van de grote verandering op Rolduc in verband met de nieuwe regeling van het onderwijs in Nederland. Door de wet van Thorbecke in 1863 werd de Hogere Burgerschool ingesteld, waardoor de oude driejarige cursus te Rolduc niet meer aan de moderne eisen voldeed; in 1876 werd voor het Gymnasium een nieuw program ingevoerd, het werd ingericht als een hogere burgerschool met klassieke opleiding ten grondslag. Wilde Rolduc zijn leerlingen in staat stellen, om aan de Universiteit toegelaten te worden, dan had het ook zijn gymnasium te hervormen. De moeilijkheden waren groot: „Waar zal men," zo lees ik in „Rolduc in Woord en Beeld," „in een zoo weinig uitgebreid diocesis de leeraren voor zovele vakken van onderwijs vinden? Waar en hoe zal men de noodzakelijke voorbereiding aan deze leeraren geven? Waar zijn de inkomsten, om de vele hulpmiddelen van onderwijs, in die leervakken gevorderd, te betalen? Bestaat er zekerheid, dat het katholiek Nederland zijn zonen naar het uiteinde van het verre Limburg zal zenden?" Voor het Gymnasium, dat als hoger onderwijs vrij was, kon men volstaan met auto-didakten, voor de H.B.S. werden bepaalde bevoegdheden vereist.

Een berg van moeilijkheden. Het was een beschikking, dat in deze tijd een man van het formaat van Directeur Everts aan het hoofd kwam. We leerden hem boven kennen uit de beschrijving van A. J. Zelf heb ik hem als kleine jongen nog gekend, en was heel groots, dat ik naast hem mocht zitten aan de „table de Monsieur le Directeur," wanneer hij soms het Instituut, dat door hem herschapen was, nog eens bezocht. En de

vorstelijke uitvaart van de Directeur in de zomer van 1900 is een herinnering voor het leven, het instrumentale „Adieu séjour de mon enfance” na de doden-Vespers heeft zeker niemand vergeten.

Directeur Everts wist van aanpakken, hij had de volle steun van zijn Bisschop, de wat ruige man met zijn vergeestelijkte ogen en energieke mond, de bescherming van het Nederlands Episcopaat, en hij wist het vertrouwen te winnen van het Katholieke Volk.

Van enorme betekenis was, dat de Directeur het aandurfde, om van de priesters van het diocees er enige naar Leiden te zenden, om academische graden te behalen, en dat in een tijd, toen katholieke ouders het nog een waagstuk vonden, om hun zonen naar de Universiteit te sturen. De proef slaagde, de Rolducse leraren stonden op peil, en het aanzien van de Limburgse Clergé werd niet weinig verhoogd. Jammer, dat we niet wat meer weten over de ervaringen van de eerste priester-studenten in de Academie-steden.

Wanneer ik nu weer steekproeven neem in de lijst der leerlingen op een paar letters, te beginnen bij het jaar 1880, dan bevind ik, dat 40 % van de nieuwe Nederlandse leerlingen van buiten Limburg kwamen. Er waren toen nog vele Duitsers, die in dit verband niet meetellen. In 1880 kwamen nieuw 54 „Hollanders”, zoals men toen alle niet-Limburgers reeds noemde, tegen 47 Limburgers. Rolduc was voluit een nationale school geworden. Er zijn nog maar weinig buitenlanders. In 1900 vinden we ruim 50 % van „Hollanders” onder de Nederlanders.

Wat zijn vertrouwen in de toekomst van Rolduc als nationaal onderwijs-instituut betreft, was de verwachting van Directeur Everts niet beschaamd. Toen op 30 April 1896 Kerkrade eindelijk werd aangesloten aan het Nederlandse spoorwegnet, en het grens-station de naam kreeg van Kerkrade-Rolduc, was Directeur Corten daar met zijn hele jongelingschaar aanwezig, en het verwondert niet, wanneer we lezen, dat de speech van deze grote orateur het toppunt

was van de belevenissen der inzittenden in de eerste trein: Mijn „broertje”, die toen al op Rolduc was, zong onder de vacantie het lied, dat Monsieur Ruyten voor die gelegenheid gedicht had. Niet om de poëtische waarde, maar om de waarheid van de gedachte, citeer ik een couplet, dat nog in mijn geheugen hangt:

Hoera, hoera, wij groeten juichend

Uw blijde komst in 't lieflijk oord;

Breng ons de bloem van Neerlands' zoon'

Uit elke streek van Zuid en Noord. (bis)

Inderdaad kwamen die zonen uit elke streek, waar maar Katholieken te vinden waren.

Dat Rolduc zijn taak goed vervuld heeft als opleidings-instituut van de Roermondse geestelijkheid, waarvoor het in de eerste plaats bestemd was, zal ieder, die de resultaten kent, volmondig toegeven. Dat de hele school de invloed van de Seminarie-afdeling gunstig ervaren heeft, blijkt uit de godsvrucht, die ook de leerlingen van de andere afdelingen toonden tijdens hun verblijf in het gezegend oord, en uit de goede naam, die de Oud-Rolduciens over het algemeen hebben; en niet minder uit de talloze roepingen tot kloosters van allerlei richting en tot de saeculiere clerus, die te Rolduc tot bewustzijn kwamen. Een van de eerbiedwaardigste priesters uit het Bisdom Haarlem verklaarde, een jaar voor zijn dood, op de réunie, dat hij zich zijn roeping in de kerk van Rolduc was bewust geworden.

Wanneer we mogen aannemen, dat gedurende de honderd jaar, waarin Rolduc zijn poorten opende, ook voor anderen dan priester-candidaten, gemiddeld per jaar dertig nieuwe leerlingen kwamen uit de andere provincies, die er lang genoeg bleven, om de invloed van het romantische en tot godsvrucht stemmende huis, van het paedagogisch systeem, van de priester-leraren als een blijvend bezit in zich op te nemen — en deze taxatie lijkt mij niet te hoog — dan komen we aan een aantal van 3000 mannen in de wereld, die hun vorming aan Rolduc dankten. Daar moet dan nog bijgevoegd worden het

niet onaanzienlijk getal van Limburgers, die geen Seminarist waren, en die te Rolduc dezelfde opvoeding genoten als de „Hollanders”. Deze leerlingen hebben het natuurlijk niet allen gebracht tot zulk een positie, dat ze landelijke bekendheid genoten, maar ze zijn toch zo goed als allen gekomen tot een positie, die in hun eigen milieu „leidend” kan genoemd worden. We vinden ze in rechtskundige en medische kringen, in magistratuur en ambtenarij, in leraarsfuncties en archiefwezen, in het notariaat en het belastingwezen, in grote en kleinere bedrijven, in de overzeese gewesten, en we vinden ze daar als goede katholieken en als goede vaderlanders.

Want het Rolducse systeem is ook gericht op de verdieping van het nationaal bewustzijn. Vroeger heb ik in een jaarboek al eens mogen uiteenzetten, hoe Rolduc onweersstaanbaar werkte op de geestelijke inlijving van het vreemd-geworden gewest Limburg in de nationale eenheid van het Koninkrijk. We leerden elkaar daar begrijpen in wat ons bindt, en begrijpen in wat in de volksaard verschillend is. De domme idee, dat nationaliteit eenvormigheid zou betekenen (denk aan de leuze, dat men, om „goed Nederlander” te wezen, eerst Calvinist en toen liberaal moest zijn) hebben we daar spelenderwijze overwonnen door de ontdekking, dat „Holland” van het gesmade Limburg wel wat kon leren in innerlijke cultuur. Voorgoed hebben we er geleerd, dat iedere gewestelijke eigenaardigheid het hare bijdraagt voor het geheel van de nationale cultuur; dat er nog wel andere middelen zijn, om het welzijn van de hele natie te bereiken, dan waaraan gedacht wordt in een bepaald gewest; dat het vaderland van een mens begint bij zijn wieg, en vandaar zich uitstrekt tot kamer, huis, dorp of buurt, streek, provincie, Koninkrijk. Maar wat voor „Holland” — Limburg geldt, geldt ook voor de andere provincies. Want al die „Hollanders” op Rolduc kwamen uit tien provinciën. Wat een verschil tussen een Brabanter en een Noord-Hollander, tussen

een Zeeuw en een man uit de Groninger Ommelanden! En dat ontmoette elkaar daar allemaal, in de lessen en aan tafel; we speelden samen, en maakten samen complotten, we waren samen in gebed en op de wandeling, we moesten elkaar wel leren begrijpen en verdragen en waarderen. Dat gaf natuurlijk wel eens conflicten — ik moet zeggen, dat het maar zelden was door wanbegrip bij de leraren, die door hun ervaring wisten, hoe ze de verschillende jongens moesten aanpakken — maar door schade en schande wordt men wijs. Er zijn te Rolduc vriendschappen gesloten voor het leven, en kennissen gemaakt over het hele land. Zulke dingen zijn niet in statistiek te brengen, maar ik ben er toch van overtuigd, dat de binding van de voormalige katholieke generaliteits-landen aan de noordelijke gewesten nooit gelukt zou zijn, wanneer er niet in het Noorden een krachtige katholieke minderheid was geweest, die begrip had voor Brabant — en dat dat begrip voor Brabant en omgekeerd van Brabant voor het Noorden sterk bevorderd is door de jeugdvriendschappen daar in het puntje van Zuid-Limburg. En hetzelfde geldt voor de grote katholieke volksgroep in Twente, die wij „eigenaardig” vinden, en die inderdaad eigen-aardig is, maar daarom niet minder goed Nederlands.

Het zou wel interessant zijn te weten, hoeveel oud-Rolducnaren tot een huwelijk gekomen zijn tengevolge van op school gesloten vriendschappen, en hoe ook daardoor de nationale eenheid bevorderd is.

Dat te Rolduc ook systematisch gewerkt werd op verlevendiging van het nationaal besef, mocht ik vroeger al eens aantonen door te wijzen op de manier van het vieren van vaderlandse feesten, op het onderwijs in de vaderlandse geschiedenis, op de invloed, die zwigend uitging van de Walramgrafstede in de kerk, een van de glories van Rolduc, op de bewijzen van welwillendheid van de kant van het Koningshuis.

De invloed van Rolduc op 't nationale leven zien we ook nog op heel andere wijze uit-

oefenen. Toen de school overging van het Luikse Bisdom naar het Roermondse Vicariaat, kreeg de heer N. Alberts, die reeds geruime tijd voor het gesticht werkzaam was als leverancier, boekbinder en drukker, van de Luikse heren het verzoek, om mee te verhuizen naar St. Truiden. Hij gaf er de voorkeur aan, Rolduc trouw te blijven. Een van zijn gezellen ging mee naar St. Truiden, waar hij een nieuwe zaak vestigde, die nog bestaat. Alberts was aanvankelijk gevestigd te Geilenkirchen, verhuisde op advies van Rolduc eerst naar Heerlen, en in 1865 naar Kerkrade. Dat is juist de tijd, waarin we gaan horen over publicistische werkzaamheid van Rolducse heren. Voorop gaat, zover ik weet, de Directeur W. Everts met zijn geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde. Dit boek verscheen niet bij Alberts, maar bij de Amsterdamse vriend van de schrijver, firmant in de firma Langenhuijsen. Bij mijn weten is het handboek nu niet meer in gebruik, dertig jaren geleden gebruikten we het nog op het Seminarie Hageveld. De betekenis van het verschijnen van zo'n boekje moet men niet onderschatten. De publicistische werkzaamheid van Katholieken in die dagen was nog zeer schaars. We hadden Le Sage ten Broek gehad, en Thym was in zijn volle kracht. De pers was nog maar in het eerste ontwikkelings-stadium; wat er aan boeken kwam, was meestal vertaalwerk. Het is de tijd, waarin het katholieke volksdeel belang gaat stellen in de vaderlandse geschiedenis. In het hoge Noorden van West-Friesland geeft Nuyens zijn geschiedenis van de Nederlandsche Beroerten, de katholieke kijk op de gebeurtenissen in de zestiende eeuw, groot-Nederlands en in zijn algemene strekking van zulk gehalte, dat de thesis van Nuyens gemeengoed gaat worden. Everts zet zijn letterkunde-geschiedenis even groot-Nederlands op — geschiedenis en bloemlezing tegelijk — Zuid en Noord omspannende. Het zou overdreven zijn te beweren, dat het werk op hetzelfde peil staat als dat van Nuyens, maar het heeft toch de

grote verdienste, dat het de katholieke jeugd in heel Nederland gewezen heeft op de oorsprong van onze beschaving, en verder leerde kijken dan de zeventiende eeuw. Dat heeft het nationaal besef gelouterd en verdiept.

Na Everts begint de uitgevers-werkzaamheid van de firma Alberts voor Rolduc. Het is een statige reeks, die er verschijnt. Meestal de vrucht van de lessen der leraren, die voorzien in de behoefte aan handboeken ten gebruike op de katholieke scholen. Deze maken er dan ook gretig gebruik van. En ook buiten het katholiek onderwijs zijn verschillende Rolducse handboeken in gebruik op christelijke Gymnasia en Hogere Burgerscholen.

Het is jammer, dat de Uitgever moest melden, dat zijn archief in de oorlog verloren ging. Daaruit zouden voor de verspreiding van de boeken zeer belangrijke gegevens voor de dag gekomen zijn. Nu moeten we ons bepalen tot de algemene mededeling van de Uitgever: „Wanneer nu de vraag rijst, waar werden al deze boeken gebruikt? waren deze uitsluitend voor het onderwijs te Rolduc? Zoo moet hierop geantwoord worden: dat het aantal der boeken, dat aldaar in gebruik was, in geen verhouding stond tot de groote massa, welke bij schier alle katholieke scholen in Nederland en België (speciaal in Vlaanderen) geplaatst werden.”

Reeds voordat Directeur Everts zijn boek uitgaf, had Alberts uitgaven verzorgd van zang- en koorwerken van Monsieur Pothast en de heer Hanöwer. Voor onze opzet van meer belang is het werk van Brouwers, die een hele serie uitgaf van leerboeken der geschiedenis, algemene en vaderlandse, die telkens bijgewerkt door zijn opvolgers, hele generaties over het verleden hebben voor- gelicht, en waarvan uiteraard de Vaderlandse Geschiedenis op het nationaal besef zeer krachtig heeft gewerkt.

Boeken over andere onderwerpen hebben niet zo rechtstreeks betrekking op het doel van dit opstel. Toch hebben ze hun invloed ook in

nationaal opzicht gehad. Al was het alleen maar, omdat de verschijning ervan de dege-lijkheid van de Limburgse geest demonstreerde aan de rest van Nederland, en het gebruik ervan in andere streken de Limburgers opnieuw bond aan het gemeenschappelijk Vaderland. Hier moge met ere genoemd worden de Griekse Spraakkunst van Monsieur Jaspar, waarvan het deel „Homerisch dialect”, bijgewerkt door Dr. Everts, nog veel in gebruik is. De Chrestomathie van Monsieur Madou beleefde zes drukken, die door hemzelf en later door de heren Ribbergh, Dr. Boosten en Steinhardt bezorgd werden. Dr. Boosten gaf ook een Franse Litteratuur-geschiedenis, en een grammaire in samenwerking met de heer Willems.

In het Engels werkte H. Wismans, wiens werken, bijgehouden door Drs. Reijnen, overal verspreid zijn, en waarvan er één zelfs twaalf drukken beleefde. Zijn „An English Reader”, en „A Literary Reader” genieten algemene bekendheid. Dr. Derckx verzorgde het Duits met twee kapitale „Lesebücher”, opgevolgd door G. van Poppel met veertien deeltjes van een Duitse Keurboekerie. Dezelfde Derckx, die eigenlijk filosoof was, gaf later uit zijn bekende boeken over de Vrouw.

Intussen schreef de latere provisor W. Scheepers zijn handleiding over Handelsrekenen en Boekhouding, Monsieur Ruyten over Stijl-leer en Poetica, terwijl hij ook belletristisch werkzaam was. Ook buiten de eigenlijke leervakken liet Rolduc zijn licht schijnen: Monsieur Petri gaf een boek: „Vanwaar de wereld?”, Directeur Dr. R. Corten het bij alle Rolduciens bekende „Rolduc in Woord en Beeld”; er zijn dissertaties van Dr. van

Gils, Prof. Dr. Daniëls, Dr. Goossens en zovele anderen. Genoeg, om te laten zien, dat Rolduc zijn invloed uitbreidde over heel Nederland, en zorgde, dat het zijn groot aandeel had in de emancipatie der katholieken, en dus in de een-wording van het Nederlandse Volk.

Wie denkt er bij dit laatste niet terstond aan die grote zoon van Rolduc, Dr. Willem Nolens, die sinds het begin van deze eeuw vanuit Rolduc zijn kamer-lidmaatschap waarnam, en wiens stem gezag had voor iedere Nederlander, die in moeilijke tijden richting gegeven heeft aan de politiek van het Land. Hoezeer Rolduc erkend werd als cultuurcentrum bleek wel, toen in 1908 Prins Hendrik bij zijn bezoek aan Limburg Rolduc niet oversloeg, en er blijkbaar gaarne kwam. En niet minder, toen in de zomer van 1909 de grote Abram Kuijper, minister-president en leider van de Gereformeerden op kerkelijk en staatkundig gebied, de school bezocht als een bezegeling van de goede verhouding, die er tussen het katholieke centrum en de noordelijke Calvinisten ontstaan was.

Rolduc heeft nu, helaas, zijn poorten gesloten voor andere dan priester-candidaten. We hebben ons bij de beslissing neer te leggen. Maar de algemene ontroering, om niet te zeggen verslagenheid, bij het vernemen van dit bericht, is heus niet voortgekomen uit

betweterij, laat staan uit kritikasterij, maar uit de dankbare overtuiging, dat Rolduc in zijn honderdjarig bestaan als Nederlandse School ontzaggelijk veel goed gedaan heeft, niet alleen aan zijn duizenden leken-leerlingen, maar ook aan het openbaar katholiek leven in Nederland, en aan het Vaderland. Crescat auspice Deo.

W. NOLET.

Amsterdam, Januari 1947.

139 140

